

11.06.2009

Gudnejahtton earkebismmat, sámi dáiddarat, buorit olbmot

Arvoisat arkkipiispat, saamelaistaiteilijat, hyvä yleisö

Mus lea stuora illu ja gudni leat Sámedikki ságadoallin rahpame dán dilálašvuoda. Dáidda lea álohii gullan sámi kultuvrii ja namalassii nu ahte sámi dáidagis vuhttojit kultuvra ja dan árvvut. Sámi dáidaga rolla ja mearkkašupmi sámi kultuvrras lea molsašuddan sierra áiggiid ja historjjálaš áigge sámi dáidda lei hui lahka sámi árgabeaivvi doaimmaid ja lea leamaš čadnojuvvon sámi ealáhusaide ja servoša árvvuide. Sámi duodji ja čikŋa- ja atnudiŋgat leat ráhkaduvvon hui čáppadin ja al-ladásagin – nu ahte dat leat čujuhan sámi kultuvrra lagašvuoda lundui. Sámi duoji sáhtánai gohčo-dit dáiddaduodjin.

Minulla on suuri ilo ja kunnia olla Saamelaiskäräjien puheenjohtajana avaamassa tätä tilaisuutta. Taide on aina kuulunut saamelaiskulttuuriin ja nimenomaan niin että saamelastaide ilmentää saamelaiskulttuuria ja sen arvoja. Saamelastaiteen rooli ja merkitys saamelaiskulttuurissa on vaihdellut eri aikoina ja historiallisena aikana saamelastaide oli hyvin käytännönläheistä ja sidoksissa elinkeinoihin ja yhteisön arvoihin. Saamelaiskäsiö ja koriste- ja tarve-esineet on tehty esteettisesti kauniiksi ja korkealaatuisiksi ilmentäen saamelaiskulttuurin luontosidonnaisuutta. Saamelaiskäsiöstä onkin syytä puhua taidekäsiönä.

Molendáidagis dutkanmátkkálaččat ja dáiddarat leat govvidan sápmelaččaid gitta 1700-logu rájes. Dáin govvádusain lea leamaš mávssolaš váikkuhus dan govvii mii sápmelaččain lea ráhkaduvvon ja dáidaga bakte Sápmi ja sápmelaččat álbmogin leat meroštallojuvvon. Molendáidagis lea vuhtton dáiddalaš friddjavuohta sámi kultuvrra govvideamis ja ráđđen servodatlaš konteaksta ja jurddahanvuohki sápmelaččaid ektui. Dáidagis lea mearkkašahti váikkuhus oaiviliid hábmejeaddjin ja dáidda lea dego láse jearaldatvuloš kultuvrii.

Maalaustaiteessa saamelaisia on kuvattu tutkimusmatkailijoiden ja taiteilijoiden toimesta aina 1700-luvulta lähtien. Näillä kuvauksilla on ollut merkittävä vaikutus saamelaisista muodostettuun kuvaan ja taiteen kautta on määritetty Saamenmaata ja saamelaisia kansanryhmänä. Maalaustaiteessa on näkynyt taiteellinen vapaus saamelaiskulttuurin kuvauksessa ja vallitseva yhteiskunnallinen konteksti ja suhtautuminen saamelaisiin. Taiteella on merkittävä vaikutus mielipiteitä muokkaavana tekijänä ja taide on ikään kuin ikkuna kyseiseen kulttuuriin.

Sámi duoji ja dáidaga sirdin buolvvas nubbái dárbbaha servodaga doarjaga, daningo min skuvlavoogádat lea gáidadan min oktavuoda lundui ja iežamet kulturábái. Sámi dáiddašaddadeami galgá lasihit ja sámi mánáid ja nuoraid vejolašvuoda neaktit iežaset ja gávdnat dáiddalaš olggosbuktinvugiid galgá doarjut. Sávalin ahte sáhtáleimmet gávdnat ovttasbargovugiid ja oazžut ruhtadeami ovt-

tasbargui, maid bargat sámi dáiddariiguin ja oahppolágádusaiguin sámi dáiddabajásgeassima ovddideami várás sihke mánáid ja nuoraid dáiddalašvuoda doarjuma várás.

Saamelaiskäsityön ja taiteen siirto sukupolvilta toisille tarvitsee yhteiskunnan tukea, koska koulujärjestelmä on etäännyttänyt yhteyttämme luontoon ja kulttuuriperintöömme. Saamelaista taidekasvatusta tulee lisätä ja saamelaislasten ja nuorten mahdollisuutta ilmaista itseään tulee tukea. Toivoin että voisimme löytää yhteistyömuotoja ja saada rahoitusta saamelaistaiteilijoiden ja oppilaitosten kanssa tehtävään yhteistyöhön saamelaistaidekasvatukseen sekä lasten ja nuorten taiteellisuuden tukemiseen.

Sámi dáiddadáhpáhus lea earenoamáš buorre ovdamearka dain vugiin, maid bakte sáhttit doarjut dáiddabajásgeassima. Dáiddašaddadeami lassin maid sámi dáiddarat dárbbahit doarjaga iežaset dáidagiin bargamii ja dan oidnosii oazžumii, dáidaga olggosbuktimii. Sámi dáidda dárbbaha odđa doarjjavugiid ja vejolašvuoda oazžut doarjaga buot sámi dáiddavugiide ja daid hámiide. Sámi dáidda dárbbaha maid dan ahte dat oidno ja dihtto ja diedusge dovddastusa maid našuvnnalaš ja riikkaidgaskasaš dásis álgoálbmogiid dáiddavuohkin. Sámi dáidda lea dálá dáidaga gietti divrras oassi.

Saamelaislasten taidetapahtuma on erinomainen esimerkki niistä keinoista joiden kautta voimme tukea saamelaistaidekasvatusta. Taidekasvatuksen lisäksi myös saamelaistaiteilijat tarvitsevat tukea taiteen tekemiseen ja esittämiseen. Saamelaistaide tarvitsee uusia tukimuotoja ja mahdollisuutta saada tukea kaikille saamen taiteen muodoille. Saamelaistaide tarvitsee myös näkyvyyttä ja tunnustusta myös kansallisella ja kansainvälisellä tasolla alkuperäiskansojen taidemuotona. Saamelaistaide on arvokas osa nykytaiteen kenttää.

Sámi duodji lea rievdan hámis dáiddan ja muhtin muddui árbevirolaš atnudiŋggaid anu ulbmil lea nuppástuvvan dáiddan ja čikŋadiŋgan ealáhusaid rievdamu mielde. Ealli sámi duodjeárbevieru seailun ja ovdáneapmi lea dehálaš min kultuvrra jotkkolašvuoda dorvvasteami dihte. Mus lea leamaš illu čuovvut sámi duodjeárbevieru gárganeami ja vuogáiduvvama servodatlaš nuppástusaide. Omd. sisttis ráhkaduvvon giehtatelefuvdnaskuohput leat fiinna ja dárbbatlaš heivehusat sámi duojois. Sámi duoji odđa fiinna hámit oidnojit nu ahte daid bastá atnit ávkin sámi dáidagis. Sámi duoji guovddáš materiála, min álbmoga duhát jagiid atnin sisti lea aivve maŋimus jagiid bohtán maid otná bivttasvuogi bajimus dássái áidnalunddot ávnnasin ja plánema bakte alladásat bivttasdáiddan.

Saamen käsityö on muuttanut muotoaan taiteena ja osin perinteisten käyttöesineiden käyttötarkoitus on muuttunut taiteeksi ja koriste-esineiksi elinkeinojen muuttuessa. Elävä saamen käsityöperinteen säilyminen ja kehittyminen on tärkeää kulttuurimme jatkuvuuden turvaamiseksi. Ilolla olen seurannut saamelaisen käsityöperinteen kehittymistä ja sopeutumista yhteiskunnallisiin muutoksiin. Esimerkiksi poronahkaiset kännykkäpussit ovat hienoja ja tarpeellisia sovelluksia saamen käsityöstä. Saamen käsityön uusia hienoja muotoja on käsityöilmauksen hyödyntäminen esittävänä taiteena. Saamelaisen käsityön keskeinen raaka-aine, kansamme vuosituhanisia käyttämä poronahka on noussut viime vuosina myös muotimaailman huipulle ainutlaatuiseksi raaka-aineeksi ja suunnittelun kautta laadukkaaksi muotitaiteeksi.

Vuosttaš sápmelaš govaid ráhkadeaddjit leat leamaš juo čuđiid ja juobe duháhiid jagiid ovdal min omd. áigáhaš báktesárgosiid ráhkadeaddjit. Sápmelaččaid dahkan govvadáidda lea bohtán viidábut oidnosii easka 1900-logu mielde. Ollugiidda sámi govvadáiddarat dego John Savio, Nils Nilsson Skum, Áillohaš, Lars Pirak, Ivar Jáks ja Merja Aletta Ranttila leat oahppásat jos juo buohkaide ii sin dujiid bakte de goit namman. Sámi govvadáidaga ruohttasat bohtet sámi mytologiijas, luonddus,

ealáhusain ja birastahtti áššiin, duodalašvuodas, mii lea lahka. Dáidda lea maid sáhttán váldit politihkalaččat beali sápmelaččaid sajádagas ja das mot sápmelaččaiguin lea meannuduvvon. Sámi dáidagis lea mávssolaš rolla lásen odđaaigásaš sámi kultuvrii, servodatlaš realismma ja dili govvejeaddjin ja estehtalaš dáiddan iešalddes. Modearna sámi dáidda, dego dánnai čájáhusas oaidnit, atná ávkin ovdagáttuid haga odđa materiálaid ja olggosbuktinvguiid govvet luonddu ja sámi kultuvrra.

Ensimmäisiä saamelaisia kuvantekijöitä on ollut satoja ja jopa tuhansia vuosia ennen meitä, esim. muinaiset kalliopiiirrosten tekijät. Saamelaisten tekemä esittävä taide on yleistynyt vasta 1900-luvulta lähtien. Kuuluisat saamelaiset kuvataiteilijat kuten John Savio, Nils Nilsson Skum, Nils Aslak Valkeapää, Lars Pirak, Ivar Jåks ja Merja Aletta Ranttila ovat tuttuja jos nyt ei kaikille heidän töittensä kautta niin ainakin nimenä. Saamelainen kuvataide kumpuaa saamelaisesta mytologiasta, luontosidonnaisuudesta, elinkeinoista ja ympäröivästä todellisuudesta. Taide on ollut myös poliittisesti kanta-aottavaa saamelaisten asemasta ja kohtelusta. Saamelaistaiteella on merkittävä rooli ikkunana moderniin saamelaiskulttuuriin, yhteiskunnallisen realismin ja tilanteen kuvaajana ja esteettisenä taiteena itsessään. Moderni saamelaistaide, kuten tässäkin näyttelyssä näemme, hyödyntää ennakkoluulottomasti uusia materiaaleja ja ilmaisukeinoja kuvata luontoa ja saamelaiskulttuuria.

Politiikkárin soaittán deattuhit liiggás olu sámi dáidaga servodatlaš oli ja konteavstta – dáidda lea divrras iešalddes estehtalažžan ja dáidagin, mii bohciidahtta jurdagiid. Vai sámi dáidda eallá, de dat dárbbaha ealli sámi servoša, árbevirolaš ealáhusaid seailuma, luonddu, mii ii leat billistuvvon ja servodaga doarjaga. Dáin áššiin servodat galgá atnit ávvira.

Poliitikkona korostan ehkä liikaakin saamelaistaiteen yhteiskunnallista ulottuvuutta ja kontekstia – taide on arvokasta itsessään esteettisenä ja ajatuksia herättävänä taiteena. Saamelaistaide tarvitsee eläkkeeseen ja kehittyäkseen elävän saamelaisyhteisön, perinteisten elinkeinojen säilymisen, luonnon, jota ei ole pilattu sekä yhteiskunnallista tukea. Näistä asioista yhteiskunnan on pidettävä huolta.

Dáiguin sániiguin raban dáiddačájáhusa. Näillä sanoin julistan taidenäyttelyn avatuksi.